

Cirkulärnr: 1990:157
Diariernr: 1990:2675
Handläggare: Lena Dalman
Avdsek: J Civilrätt
Datum: 1990-12-11
Mottagare: Kommunstyrelsen
Ekonomikontoret
Inköpskontoret
Konsumentsekreteraren
Rubrik: Ny köplag och konsumentköplag

Ny köplag och konsumentköplag

1. INLEDNING

Den 1 januari 1991 träder den nya köplagen (SFS 1990:931) och den nya konsumentköplagen (SFS 1990:932) i kraft. Genom lagarna upphävs 1905 års köplag samt 1973 års konsumentköplag. För avtal som ingåtts före den 1 januari 1991 skall dock äldre bestämmelser gälla. Förarbetena till köplagen finns i prop 1988/89:76 och 1989/90:77 samt lagutskottets betänkande 1989/90:34.

Förarbetena till konsumentköplagen finns i prop 1989/90:89 och i lagutskottets betänkande 1989/90:35.

Den gamla köplagen kom till under en tid då handel med stapelvaror dominerade, medan handeln med industriellt tillverkade varor var liten. Den nya köplagen innebär en modernisering av köprätten och en anpassning till dagens förhållanden. Hänsyn har tagits till den internationella utvecklingen på området. Under lagstiftningsarbetet har överläggningar ägt rum med företrädare för Finland, Norge och Danmark. Avsikten har varit att uppnå rättslikhet mellan de nordiska ländernas köplagar.

Genom den nya lagstiftningen kommer konsumentköpen att helt regleras genom konsumentköplagen. Det gamla systemet med en konsumentköplag som kompletterar den vanliga köplagen tas alltså bort. Konsumentköplagen blir i princip tvingande till konsumentens förmån, medan köplagens regler blir dispositiva, dvs kan avtalas bort.

För kommunernas del får lagarna följande konsekvenser. Köplagen blir tillämplig när kommunen uppträder som köpare och när kommunen säljer till annan än konsument. För det fall ALOS 81 tillämpas vid kommunens inköp, gäller emellertid detta standardavtal framför köplagens dispositiva bestämmelser. Vad gäller köp där ALOS 81 tillämpas, vilket torde vara det normala, bör alltså den nya lagstiftningen inte få några nämnvärda konsekvenser. I den mån ALOS 81 eller annat särskilt avtal inte tillämpas gäller däremot den nya köplagen fullt ut. - Konsumentköplagen kan bli tillämplig i de fall kommunen säljer "lös sak" till konsument. Som exempel kan nämnas gasleveranser samt brandstationernas försäljning av brandvarnare och annat. Tillämpning av konsumentköplagen torde alltså bli aktuell endast i begränsad utsträckning. Sammanfattningsvis kan således sägas att den nya lagstiftningen inte torde medföra några större konsekvenser för kommunerna.

Här nedan följer en redogörelse för tillämpningsområdet för de båda lagarna samt en sammanfattning av nyheterna i dessa.

2. KÖPLAGEN

2.1 Tillämpningsområde (1,2,4 och 5 §§). Liksom sin föregångare gäller köplagen köp och byte av lös egendom. Med lös egendom avses alla förmögenhetsrätter

som inte är fast egendom. Vad som är fast egendom framgår av 1 och 2 kap jordabalken. Lagen gäller dock inte överlåtelse av tomträtt. Vissa begränsningar i lagens tillämpningsområde har även gjorts beträffande köp av byggnad på annans mark, om byggnaden uppförts för stadigvarande bruk. I dessa fall skall inte köplagens regler om fel, om undersökning av godset och om riskens övergång tillämpas. I dessa fall skall i stället vissa regler i jordabalken gälla (se vidare härom Kommunförbundets cirkulär 1990:156). Beträffande vissa tomträttsupplåtelser har även en särreglering gjorts.

Liksom tidigare faller vissa typer av tillverkningsavtal utanför lagens tillämpningsområde. Byggnadsentreprenader omfattas inte, liksom tidigare, av köplagens regler. Inte heller skall köplagens regler gälla avtal som innebär att den som skall leverera en vara även skall utföra arbete eller någon annan tjänst, om tjänsten utgör den övervägande delen av förpliktelsen. Köplagen skall vidare inte gälla när antingen konsumentköplagen eller lagen om internationella köp är tillämplig.

2.2 Den gamla indelningen i handelsköp/civila köp samt leveransavtal/speciesköp tas bort. Detta innebär att lagens regler gäller alla typer av köp som faller inom lagens tillämpningsområde. Köplagens regler ger dock inte sällan utrymme för en nyanserad bedömning där karaktären på avtalet tillmäts betydelse. Så föreskrivs exempelvis i 32 § att köparen vid fel i godset har att reklamera inom "skälig tid". Vad som är skälig tid varierar naturligtvis beroende på avtalets art.

2.3 Felbegreppet definieras (17 §). I 1905 års lag fanns ingen definition av begreppet fel. Nu anges att den sålda varan skall stämma överens med vad som följer av avtalet (konkret begrepp). Lagrummet ställer även upp ramar för hur en abstrakt felbedömning skall göras. Som exempel kan nämnas att varan skall vara marknadsmässig (17 § 2 st 1 p) samt vara förpackad på vanligt eller försvarligt sätt, om förpackning krävs för att skydda varan (17 § 1 st 4 p).

2.4 Säljaren åläggs ett marknadsföringsansvar (18 §). Inte bara uppgifter som lämnats av säljaren själv, utan även upp- gift lämnad av annan, men i tidigare säljled, kan inverka på bedömningen om en vara skall anses vara behäftad med fel. Uppgifterna behöver inte ha lämnats i samband med köpet, utan det räcker med att de lämnats före köpet. Det skall kunna antas att uppgifterna har inverkat på köpet. Om säljaren varken kände eller borde ha känt till uppgifterna som lämnats av någon i tidigare säljled, undgår han ansvar. Detsamma gäller om uppgifterna rättas i tid på ett tydligt sätt.

2.5 Säljarens ansvar vid försäljning i "befintligt skick" regleras (19 §). Klausulen har tidigare använts när en säljare velat undgå ansvar för godsets beskaffenhet. Den nya regeln innebär att säljaren bär ett visst felansvar även om godset sålts i befintligt skick. Det har i litteraturen ifrågasatts i vad mån bestämmelsen kan åsidosättas genom särskilt avtal (se Hellner-Ramberg, Speciell Avtalsrätt 1, 1989, s 74).

2.6 Regler om i vilken omfattning parterna kan kräva fullgörelse vid motpartens dröjsmål har införts (23 och 53 §§). Huvudregeln är alltså att avtalet skall följas. Säljaren är dock inte skyldig att vid hinder fullgöra köpet, om detta med hänsyn till köparens intresse av att köpet fullgörs skulle innebära orimliga uppoffringar för säljaren. Köparen har i den nya köplagen ålagts en skyldighet att medverka till köpet (50 § 1 p). Denna skyldighet kan exempelvis bestå i att tillhandahålla säljaren ritningar eller prototyp. Hindras köparen i denna sin skyldighet har säljaren på motsvarande sätt inte rätt att kräva medverkan om detta skulle innebära orimliga uppoffringar för köparen. Observera att det endast är skyldigheten att fullgöra in natura som faller bort genom bestämmelserna. Avtalet som sådant består och motparten kan exempelvis ådra sig

skadeståndsskyldighet. I detta sammanhang skall också nämnas att köparen genom nya köplagen tillerkänts en viss begränsad avbeställningsrätt (52 §). Denna rätt gäller dock endast varor som skall tillverkas eller skaffas särskilt för köparen. För den närmare omfattningen av avbeställningsrätten hänvisas till lagtexten.

2.7 Krav på väsentlighet vid hävning (25, 39, 54 och 55 §§). Enligt 1905 års lag hade vid handelsköp både köparen och säljaren i princip en omedelbar rätt att häva köpet vid dröjsmål från motpartens sida. Vid fel i godset krävdes dock som huvudregel att felet inte var att betrakta som ringa. I den nya lagen gäller generellt ett krav på väsentlighet för att hävning skall få ske. Vidare har, utom såvitt gäller köparens dröjsmål med betalningen, ett krav på insikt hos medkontrahenten tillkommit. Det krävs sålunda i dessa fall att medkontrahenten insett eller bort inse att avtalsbrottet var av väsentlig betydelse för motparten för att hävning skall få ske. Kravet på väsentlighet har vid säljarens dröjsmål och vid köparens avtalsbrott modifierats med bestämmelser om tilläggstid. Genom att ge motparten en tilläggstid att presteras, som inte är oskäligt kort, får hävning ske vid utgången av tilläggstiden, även om väsentlighetsrequisitet inte i övrigt skulle vara uppfyllt. - I detta sammanhang bör även 24 § uppmärksammas. Genom denna bestämmelse kan köparen gå miste om sin hävningsrätt vid säljarens dröjsmål, trots att väsentlighetskravet är uppfyllt. Säljaren medges nämligen en möjlighet att fråga köparen om denne, trots dröjsmålet, godtar avlämnande inom viss tid av varan. Säljaren kan även välja att enbart meddela köparen att han kommer att fullgöra köpet inom viss tid. Svarar inte köparen inom skälig tid efter det att han fått frågan eller meddelandet, får han inte häva köpet om säljaren fullgör köpet inom den angivna tiden. Som köpare bör man alltså vara medveten om att man inte bör förhålla sig passiv vid mottagandet av ett sådant meddelande, om man har övervägt att häva köpet. Observera dock att det endast är hävningsrätten som berörs, inte rätten till skadestånd.

2.8 Förutsättningar för skadestånd från säljaren (27 och 40 §§). Den nya köplagen skiljer sig helt från den gamla på denna punkt. Vid dröjsmål stadgades i 1905 års lag vid leveransavtal i princip ett strikt ansvar för säljaren. Vid speciesköp blev säljaren fri från skadeståndsansvar om han kunde visa att dröjsmålet inte var att tillräkna honom som försummelse (presumtionsansvar knutet till vållande). Blev säljaren skadeståndsskyldig skulle i princip alla, inte alltför oberäkneliga förluster ersättas, alltså både direkta och indirekta förluster. - I den nya köplagen görs ingen skillnad mellan speciesköp och leveransavtal. I stället gäller olika skadeståndsansvar beroende på vilken typ av skada det rör sig om. Köplagen skiljer här mellan direkt och indirekt skada. Begreppet indirekt skada definieras i 67 § 2 st. Allt som inte räknas upp i detta stycke är att betrakta som direkt förlust. Har säljaren varit försumlig utgår ersättning för både direkt och indirekt skada. Det åligger köparen att visa att försumlighet föreligger. Är så inte fallet, kan ersättning för indirekt skada inte utgå. För direkta förluster kan säljaren däremot bli ersättningsskyldig enligt reglerna om kontrollansvar. Detta innebär att säljaren, för att undgå ansvar, måste visa att dröjsmålet beror på ett hinder "utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit". Hindret måste alltså ha legat utanför säljarens "kontrollsfär". Det är säljaren som har bevisbördan för att hindret legat utanför hans kontroll. - Vid fel i godset gjorde 1905 års lag en uppdelning mellan speciesköp och leveransavtal. Vid speciesköp utgick skadestånd endast om godset saknade utfäst egenskap, om säljaren vanvårdat godset efter köpet eller om säljaren förfarit svikligt. Vid leveransavtal förelåg däremot i princip ett strikt skadeståndsansvar för säljaren. I den nya köplagen blir säljaren skyldig att ersätta både direkt och indirekt förlust om försumlighet ligger honom till last eller om varan vid köpet avvek från vad han särskilt utfäst. Föreligger inte dessa förutsättningar kan säljaren bli ersättningsskyldig endast för direkt förlust och då även här enligt en regel om kontrollansvar.

2.9 En allmän regel om parts skyldighet att begränsa sin skada har införts (70 §). Försummar parten detta får han bära en motsvarande del av förlusten. I samma lagrum har intagits en särskild regel om jämkning av skadestånd i vissa fall.

2.10 Påföljder vid fel. I den nya köplagen har köparen tillerkänts viss rätt att kräva att ett fel avhjälps (34 §). Denna påföljd förekom inte i 1905 års lag. Köparen kan också under vissa förutsättningar kräva omleverans (gillt gods). Säljaren har å andra sidan rätt att under vissa förutsättningar avhjälpa fel eller företa omleverans (36 §). Först om avhjälpande eller omleverans inte kommer i fråga eller inte sker inom skälig tid efter reklamation, kommer påföljderna prisavdrag eller hävning in i bilden (37 §). Det är alltså meningen att påföljderna avhjälpande respektive omleverans i första hand skall tillgripas. Vid sidan av de angivna påföljderna har köparen även rätt till skadestånd i enlighet med vad som angivits under punkt 2.8. I detta sammanhang erinras också om att köplagen innehåller flera regler om reklamationsskyldighet för köparen (32,35 och 39 §§).

2.11 Skäligt pris när inget avtalats (45 §). Enligt 1905 års lag fick köparen i denna situation betala det pris säljaren fordrade, om detta ej var oskäligt. Enligt den nya köplagen skall köparen betala "vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt". Enligt den gamla lagen var säljaren alltså berättigad till högsta skäliga pris medan den nya köplagen endast ger honom rätt till skäligt pris.

2.12 Bestämmelser om köparens medverkansskyldighet har införts (50 §). Köparen har således en skyldighet att dels medverka till köpet exempelvis genom att tillhandahålla ritningar eller prototyp (se ovan punkt 2.6), dels hämta eller ta emot varan. Tidigare var det osäkert om köparens underlåtenhet i dessa hänseenden var att betrakta som självständiga avtalsbrott. Genom den nya lagen har bestämts att så är fallet. Till köparens förpliktelse enligt 50 § finns påföljder i form av hävning och skadestånd knutna (51-60 §§).

2.13 Ömsesidig stoppningsrätt (rätt att i vissa fall innehålla eller återkalla sin prestation). 1905 års lag stadgade endast stoppningsrätt för säljaren. Denna möjlighet har nu utvidgats till att omfatta båda parter. För de närmare förutsättningarna hänvisas till lagtexten (61 §).

2.14 Befarat avtalsbrott (62 §). Genom den nya köplagen har införts en bestämmelse som ger en part rätt att häva ett avtal redan innan ett avtalsbrott har inträffat. En förutsättning härför är dock att det "står klart" att ett avtalsbrott kommer att inträffa. Motparten kan eliminera hävningens verkan om han genast ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse.

2.15 Garantier. I den nya köplagen (21 § 2 st) nämns begreppet garanti. Detta begrepp har ingen enhetlig betydelse utan kan, beroende på utformningen i varje enskilt fall, innebära olika långtgående skyldigheter för säljaren. Frågan om vad en garanti innebär är nära förknippad med frågan om vid vilken tidpunkt fel skall ha funnits vid för att fel i varan skall anses föreligga. Här stadgar köplagen att felet skall ha funnits i varan när risken för godset övergick på köparen. För att avgöra när risken övergår får man studera reglerna i 6 och 7 §§ köplagen. Om det exempelvis är avtalat att köparen skall hämta godset hos säljaren övergår risken i regel på köparen först när köparen tagit hand om varan. För fel som föreligger vid denna tidpunkt svarar alltså säljaren. För fel som uppstår efter samma tidpunkt bär säljaren däremot inget ansvar. Vilken inverkan får då en garanti? Man kan urskilja i princip tre olika typer av garantier. Den enklaste typen av garanti (ofta kallade Almén-garantier) innebär ingenting annat än den ovan angivna regeln, dock med den skillnaden att varan, om ett fel visar sig, antas ha varit felaktig vid tidpunkten för riskens övergång. Säljaren kan frigöra sig från sitt felansvar genom att göra sannolikt att felet inte fanns vid tiden för riskens övergång. Köparen åtnjuter vid dessa

garantier endast en fördel i bevishänseende, eftersom det i annat fall skulle ha ålegat honom att visa att varan varit felaktig när risken övergick på honom. De andra två typerna av garantier utgörs av tidsbestämda funktions- respektive egenskapsgarantier. I dessa fall tar säljaren ett ansvar för varans funktionsduglighet respektive ansvar för viss egenskaps fortbestånd under viss tid. Har säljaren lämnat tidsbestämd funktions- eller egenskapsgaranti stadgar den nya köplagen att varan skall anses felaktig om varan efter riskens övergång försämras i det avseende garantin omfattar. Genom bestämmelsen flyttas alltså tidpunkten för felbedömningen vid tidsbestämda funktions- eller egenskapsgarantier framåt i tiden. - 21 § köplagen avser dock inte att ange hur en garanti skall tolkas. Denna fråga får i stället besvaras med ledning av utformningen av garantin i varje enskilt fall. Det skall också framhållas att det inte finns någon skyldighet för en säljare att lämna garanti.

2.16 Produktansvar. Enligt 67 § 1 st köplagen omfattar skadestånd enligt lagen inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan. I klartext betyder detta att skadade produkter generellt undantas från köplagens tillämpningsområde. Meningen är att en särskild lag om produktskador skall komma till stånd. Ett förslag till produktskadelag (Ds Ju 1989:79) har varit ute på remiss under våren 1990.

3. KONSUMENTKÖPLAGEN

3.1 Tillämpningsområde m m (1-3 §§). Konsumentköplagen gäller "köp av lösa saker som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet säljer till en konsument huvudsakligen för enskilt ändamål". Med lös sak avses främst rörliga fysiska föremål, som kläder, möbler och båtar. Som lös sak räknas emellertid också gaser och vätskor, men däremot inte elektrisk kraft. Begreppet "näringsidkare" skall fattas i vidsträckt mening. Det omfattar varje fysisk eller juridisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur och har sådan karaktär att den kan betecknas som yrkesmässig. Det krävs inte att verksamheten drivs i vinstsyfte. Bestämmelsen är enligt förarbetena tillämplig på kommunala organ som driver verksamhet av ekonomisk natur. - Det sagda innebär att konsumentköplagen formellt är tillämplig på kommunernas leveranser av gas till konsumenter. Vad gäller dessa leveranser finns dock ett viktigt undantag i 3 §. Som tidigare nämnts är konsumentköplagen i princip tvingande till konsumentens förmån. Detta anges i 3 §. Bestämmelsen innebär att lagens bestämmelser inte genom avtal kan åsidosättas till nackdel för konsumenten. Från denna regel har gjorts två undantag. Det ena undantaget rör köp av byggnadsdelar och skall inte närmare beröras här. Det andra undantaget gäller köp av gas som levereras i ledning. Här får lagens bestämmelser avtalas bort under förutsättning att detta sker genom allmänna avtalsvillkor som godkänts av konsumentverket. Svenska Elverksföreningen, Svenska Värmeverksföreningen och Svenska Gasföreningen har gemensamt utarbetat ett förslag till avtalsvillkor för energibranschen. Förslaget diskuteras för närvarande med konsumentverket. - Kommunernas leveranser av vatten inom verksamhetsområdet för allmän va-anläggning torde inte omfattas av lagen. Förhållandet mellan kommunen och abonnenten har så starka offentlighetsrättsliga inslag att man knappast kan tala om att det rör sig om "köp". - Lagen gäller även när säljaren inte själv är näringsidkare, men köpet förmedlas till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Om så är fallet svarar både näringsidkaren och säljaren för säljarens skyldigheter enligt konsumentköplagen. Denna bestämmelse kan bli aktuell exempelvis vid auktionsverksamhet.

3.2 Skadeståndets omfattning (32 §). En viktig nyhet i konsumentköplagen är att den tvingande miniminivån för skadeståndets omfattning höjts. Enligt den gamla konsumentköplagen hade köparen som minimum endast rätt till "skälig ersättning för utgift" som han ådragit sig till följd av dröjsmål eller fel. Med utgift avsågs direkta utgifter, t ex utlägg för porto och telefon, eller för hyra av bil då en inköpt bil varit felaktig. Däremot omfattades exempelvis inte förlorad

arbetsförtjänst i samband med en reklamation av begreppet utgift. Säljaren kunde dessutom undgå skadeståndsskyldighet om han visade att försummelse inte låg honom till last. I den nya konsumentköplagen skall skadeståndet täcka inte bara utgifter utan i princip alla förluster som konsumenten drabbas av på grund av dröjsmål eller fel. I konsumentköplagen görs ingen åtskillnad mellan direkta och indirekta skador. Vid säljarens dröjsmål är skadeståndsskyldigheten helt knuten till en regel om kontrollansvar. Vid fel i godset kan skadeståndsskyldighet inträda dels enligt en regel om kontrollansvar, dels om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt utfäst.

3.3 Produktskador. En nyhet i konsumentköplagen är att produktskador i viss begränsad omfattning omfattas av lagen. En säljare kan åläggas att utge skadestånd avseende skada som på grund av fel på den sålda varan uppkommit på annan egendom som tillhör köparen och medlem i hans hushåll och är avsedd i huvudsakligen för enskilt ändamål. Ersättning för personskador utgår däremot aldrig enligt konsumentköplagens regler.

3.4 Skärpt regel om "befintligt skick". En vara såld i befintligt skick skall enligt den nya konsumentköplagen anses felaktig om den är i sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter med fog kunnat förutsätta (17 § 1 st). Begagnat gods sålt på auktion anses sålt i befintligt skick (17 § 2 st). För att i auktionsfallen avgöra om varan är felaktig skall hänsyn därvid tas till utropspriset.

3.5 Andra nyheter i konsumentköplagen. Felbegreppet definieras i lagens 16 §. En tolkningsregel avseende garantier införs i 21 §. Konsumenter tillerkänns en generell avbeställningsrätt innan leverans har skett (37 §). Regler om s k direkttalan införs (46 §). Detta innebär att konsumenten i vissa fall kan vända sig med sina krav med anledning av fel i varan till tillverkaren eller någon annan i tidigare distributionsled än säljaren.

Upplysningar angående detta cirkulär lämnas av förbundsjurist Lena Dalman, tel 08 - 772 46 94.

Vi kan på begäran anordna lokal utbildning om den nya köplagen. Kontakta Lena Dalman för ytterligare information.

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET
Juridiska avdelningen

Curt Riberdahl

Lena Dalman

\$\$\$\$